

Fernando Báez **Obecné dějiny ničení knih**

Babylonské knihovny

Zbytky dalších dvou slavných knihoven babylonské říše byly nalezeny v Šaduppumu (dnešní Tall Harmal) a Sipparu (dnešní Tall Abú Habba). Nalezení této druhé knihovny v roce 1987 se stalo velkou senzací. Iráčtí archeologové z bagdádské univerzity kopali v okolí chrámu boha slunce v Sipparu, postaveném v dobách Nabukadnesara II., a našli místní knihovnu, o níž se zmiňuje kněz Béróssos ve svém ztraceném díle o dějinách Babylonu. Tři stěny jedné místnosti měřily 4,40 x 2,70 metrů. V prostoru označeném číslem 355 se nacházely cihlové lavice s výklenky širokými padesát a hlubokými osmdesát centimetrů. Vedlejší místnost sloužila jako čítárna. Celkově bylo nalezeno osm set tabulek s administrativními, literárními, náboženskými a matematickými texty napsanými v akkadském a sumerském jazyce. Stejně jako v jiných knihovnách v Mezopotámii, ani zde nechyběla verze *Eposu o Gilgamešovi* a mýtus o stvoření *Enúma eliš*.

Aššurbanipalova knihovna

Od roku 1842 na místě starobylého města Ninive (dnes oblast Qújundžiq) prováděli vykopávky angličtí archeologové pod vedením Henryho Layarda a našli zde zbytky knihovny Aššurbanipalova paláce.¹² Zachránili 20 720 kompletních tabulek a tisíce fragmentů dalších tabulek, které přemístili do Britského muzea. Po několika letech důkladného bádání bylo přesně známo uspořádání knihovny. Potvrdilo se, že Aššurbanipal byl prvním velkým sběratelem knih ve starověku. Stejnou zálibu měl před ním podle dostupných pramenů už jen asyrský král Tiglatpilešar I. (1114–1077 př. Kr.), i když v daleko menší míře.

Aššurbanipal se chlubil svou vášní následujícím způsobem:

[...] to nejlepší z umění psaní tabulek, kterého žádný z mých předchůdců nedosáhl. Moudrost boha Nabu, všechny znaky písma, které byly vymyšleny, vepsal jsem do tabulek, utřídil do sbírek, shromáždil a umístil ve svém paláci za účelem královského rozjímání a četby.¹³

Písaři pracovali ve dne v noci a přepisovali všechny texty všech kultur. Nebylo tedy překvapením, když byl na některých tabulkách nalezen *Chammurapiho zákoník*, báseň *Enúma eliš* a *Epos o Gilgamešovi*. Knihovna rovněž obsahovala věrná vyprávění o cestách do pekla a poučení, jak dosáhnout nesmrtelnosti. Dnes se počet tabulek objevených v této oblasti zvýšil na třicet tisíc, z toho minimálně pět tisíc jsou literární texty s kolofony.

Ničení tabulek bylo zřejmě svým způsobem běžnou věcí, neboť byly nalezeny nápisy tohoto znění: „Toho, kdo rozlomí tuto tabulku nebo ji ponoří do vody [...], Ašur, Sín, Šamaš, Adad a Ištar, Bél, Nergal, Ištar z Ninive, Ištar z Arbely, Ištar z Bit Kidmuri, všichni bohové nebes a země a bohové Asýrie jej mohou proklít.“¹⁴

Před druhou světovou válkou Angličané narazili na palác Aššurbanipala II. Při výkopu jedné jámy našli šestnáct dřevěných tabulek o velikosti 45 x 28 x 1,7 centimetrů. Na jedné straně měly připevněny kovové panty. Po rozluštění se zjistilo, že se jedná o astrologickou sbírku *Enuma Anu Enlil*. K překvapení odborníků se ukázalo, že Asyřané vlastnili knihy s protilehlými stránkami spojenými panty.

Stojí za pozornost, že v období mezi lety 1500 až 300 př. Kr. existovalo v nejméně jedenapadesáti městech Blízkého východu více než dvě stě dvacet pět archivů a padesát pět knihoven. Pětadvacet knihoven spadalo do období 1500 až 1000 př. Kr. a zbylých třicet do období 1000 až 300 př. Kr. Dnes jsou všechny v troskách.

Alexandrijská knihovna

Jediný dochovaný popis Múseionu naznačuje, že byl součástí komplexu královských paláců s kolonádou a exedrou se sedátko. Ke knihovně náležel velký dům, kde se nacházela jídelna.¹⁰⁹ Interiér byl tvořen systémem chodeb a dvorů (poslední vedl do soukromých pracoven a k soukromým policím), jejichž stěny byly pokryty barevnými alegorickými a symbolickými výjevy. V komplexu se nacházela i zoologická zahrada, která sousedila s botanickou zahradou. Prestiž, jakou toto místo mělo, nezabránila tomu, aby jej pomlouvačný jazyk Tímóna z Fleiúntu označil za „zlatou klec Múz“.¹¹⁰

Zpočátku měla knihovna pouze studovnu. Za několik let se díky novým přístavbám rozšířila a proměnila. Nedaleko od Múseionu byla vybudována knihovna v chrámu Serapeum, pravděpodobně pro nedostatek místa. Je tedy na místě upřesnit, že Alexandrijská knihovna byla rozdělena na dvě části. První se nacházela v Múseionu, druhá v Serapidově chrámu, tedy Serapeu. Není pochyb o tom, že Ptolemaios I. na základě doporučení Démétria z Faléru podpořil získání knih pro Múseion, i když prestiž získala knihovna až za vlády jeho syna Ptolemaia II. Pokud jde o chrám Serapeum, archeologické nálezy z roku 1945, popsané Alanem Rowem,¹¹¹ dokazují, že za jeho založení vděčíme Ptolemaiovi III.

Serapeum bylo údajně postaveno k počtě boha Serapida. Uvnitř chrámu se nacházela jedna místnost pro kněžstvo, jiná sloužila jako knihovna. Podle pověsti se na tomto místě konaly krvavé hoďy. Další pověst hovoří o lidé, kteří zde trávili celé noci a čekali na zjevení.

Podle Galéna¹¹² Ptolemaiovcé nešetřili úsilím, aby zvýšili prestiž svých knihoven. Běžnou praxí byla snaha získat za určitý finanční obnos originál a pořídit kopii. Ne vždy však byl originál vrácen. Ptolemaios I. například za peníze požadoval po Athéňanech, aby mu poskytl papyrové svitky s oficiálními kopie-mi Aischyla, Sofokla a Eurípida. Athéňané věřili, že po opsání budou svitky vráceny, nicméně do Athén se vrátily pouze nové kopie. Knihovna tak do své sbírky získala 79 originálních spisů od Aischyla, 120 od Sofokla a 88 od Eurípida. Byl vydán zákon, podle něhož každý návštěvník Alexandrie musel knihovně věnovat jedno dílo.

Požičování opisů a třídění textů na papyrových svitcích zaměstnalo celé generace knihovníků vzdělaných podle pravidel peripatetické školy. Knihovníci, uzavření ve svých studovnách, museli reagovat na rostoucí poptávku čtenářů, kteří se zajímali o stále elegantnější a podrobněji komentovaná vydání. V každém komentovaném vydání knihovníci do textu ne vždy s rozmyslem vpisovali značky, kterými vyzdvihovali určité vlastnosti díla: *atésis* (pro označení chybějícího verše), *athésis diplé* (pro označení krásného verše hodného pozornosti), *hvězdička* (pro označení chybně se opakujícího verše), *estigmé* (pro označení pochybných veršů), *obelos* (vodorovná čára pro značení nepůvodních veršů), *antisigma* (pro zaznamenání změny v pořadí veršů) atd.

Místo hlavního správce knihovny bylo možné získat jen na základě královského jmenování. Správcem býval kněz,¹¹³ který byl přísně chráněn před nedůvěrou a obtěžováním místního obyvatelstva. Bydlel v královském paláci a využíval rozličných ekonomických výhod, aby se pokud možno zamezilo úplatkářství nebo zradě. Správce neplatil daně a musel povinně vykonávat funkci vychovatele královského potomstva. Na tyto skutečnosti je třeba upozornit, neboť se téměř nikde nezdůrazňuje, že knihovníci tvořili kulturní a duchovní komunitu. V tomto smyslu Múseion udržoval východní tradici, podle níž byly knihy ukládány do chrámů. Tato kontinuita má vzhledem k zeměpisné poloze Alexandrijské knihovny svou logiku.